

**BUXORO
AGRO KLASTER**

**INNOVATSIYOT
VA TURIZM
RUKHULATI**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

- an increase in exports to \$ 20 billion.

The implementation of the Strategy is expected to achieve several overall targets in 2018-2030. In particular, the annual growth of added value in agriculture (including forestry and fish farming) is within 3-5 percent, while the share of agriculture in total GDP will decrease from 32 to 20 percent. The number of jobs in the food industry should grow by 3-5 percent annually, in the textile industry - by 3-4 percent annually. Average labor productivity in agriculture will more than double.

Within the framework of the Strategy for the Development of Agriculture in the agricultural sector, the process of liberalization is accelerating. On October 15, 2019, the state regulation of flour prices in Uzbekistan, which has been going on since 1994, has been terminated. Selling flour at market prices ensures efficient allocation of resources and competition in the markets, taking into account the interests of both producers and consumers. This mechanism has increased the interest of flour mills and provided them with financial opportunities to modernize production facilities, which serves to improve quality, increase production volumes and increase labor productivity.

Separately, it is worth dwelling on the process of reforming the liberalization of the export of fruit and vegetable products.

In June 2017, at the initiative of President Sh. M. Mirziyoyev, the company "Uzagroexport" lost its monopoly on the supply of fruits and vegetables abroad [3]. As a result, from July 1, 2017, business entities were allowed to export fresh fruits and vegetables, grapes and melons on the basis of direct contracts on the basis of 100% advance payment and mandatory sale of 25% of their foreign exchange earnings. The last requirement was canceled in July 2017 in order to further stimulate national exporters [4].

The next step to increase the efficiency of promoting fruit and vegetable products to foreign markets was the authorization of exports by legal entities in the absence of prepayment, opening a letter of credit, issuing a bank guarantee and an insurance policy against political and commercial risks under an export agreement, in accordance with the procedure established in October 2018 [5].

In the field of land relations, serious changes are also expected in the coming years. The first step towards reforming the rights to use agricultural land was made already in September 2020 by introducing a sublease mechanism in order to grow agricultural products, which will allow the most efficient use of valuable land resources. The sublease period is up to one year.

It is an integrated approach covering a wide range of tasks in agriculture: land management, access to credit and other financial resources, research, education, consulting, government services and support mechanisms, budgeting, international trade, food security, veterinary and phytosanitary control, as well as environmental protection and sustainable management of natural resources

Thus, in recent years, ambitious reforms have been carried out in the agriculture of Uzbekistan, the results of which have already made it possible to ensure sustainable growth of the industry and increase resource efficiency. In the long term, they will serve to the fullest use of the existing potential of the republic in agricultural development and bringing Uzbekistan into the ranks of the world leaders in the production and export of agricultural-food products.

References

1. FAO. Analytical report of The State of Food and Agriculture: Investing in Agriculture for a Better Future Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2012
2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated October 23, 2019 No.5853 "On approval of the Strategy for the Development of Agriculture of the Republic of Uzbekistan for 2020-2030"
3. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated June 21, 2017. No.3077 "On measures to further support of domestic exporting organizations and improvement of foreign economic activity"

4. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated July 28, 2017. No.3157 "On additional measures to stimulate domestic exporting enterprises"

5. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated October 17, 2018 No. PP-3978 "On additional measures to increase the efficiency of promoting fruit and vegetable products to foreign markets"

ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ҚОРХОНАДА ХАРАЖАТЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ БОШҚАРИШДА ТЕЖАМҚОРЛИК РЕЖИМИГА АМАЛ ҚИЛИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ш.Ш.Болтаев

БухДУ мустақил изланувчиси

Бугунги кунда барча соҳаларда тежамкорлик масаласи мамлакатимизнинг иқтисодий-ижтимоий ҳаётида асосий устувор вазифалар-дан бири сифатида баҳоланмоқда. Зеро, тежамкорлик бўлмаган жойда кўзда тутилган самарадорликка ҳам, харажатларни оптимал бошқаришга ҳам, пировардида аҳолининг фаровонлигини оширишга ҳам эришиб бўлмайди. Тежамкорлик масаласи хизмат кўрсатиш соҳасида алоҳида аҳамиятга эга, чунки дунё микёсида ЯИИМда хизмат кўрсатиш соҳасининг улуши ўртача 70,0 %ни ташкил қилиб, жаҳон иқтисодиётининг асосий экспорт қилувчи соҳасига айланиб бормоқда. Хизмат кўрсатиш соҳаси меҳнатга қобилиятли аҳолининг 60,0 %дан ортигини иш билан таъминлаб келмоқда. Шундай қилиб, дунё мамлакатлари иқтисодиётида, айниқса ривож-ланган мамлакатларда хизмат кўрсатиш соҳаси етакчи тармоқлардан бири бўлиб ҳисобланади. Шу туфайли инновацион иқтисодиёт шароитида хизмат кўрсатиш соҳасида моддий ва меҳнат ресурслари тежамкорлиги ҳамда самарадорлигини ошириш, шунингдек, унинг истиқболли йўналишларини белгилаб олишга алоҳида аҳамият берилмоқда. Зеро, бизда ҳам хизмат кўрсатиш соҳасининг иқтисодиётдаги улуши келажакда ошиб бориши тайин.

Кўрсатилган хизматлар ҳажми мамлакатимизда 2010 йилда 27126,8 млрд. сўмни ташкил қилган бўлса, 2018 йилда бу кўрсаткич қарийиб 5,6 баробарга ошиб 150889,8 млрд. сўмни ташкил қилди. Ўзбекистон Республикаси бўйича хизмат кўрсатиш ҳажми аҳоли жон бошига 2010 йилда 949,7 минг сўмдан, 2018 йилга бу кўрсаткич қарийиб беш баробар ошиб 4578,5 минг сўмни ташкил қилган. Худди шундай ҳолат мамлакатимизнинг барча ҳудудларида ҳам рўй берган.

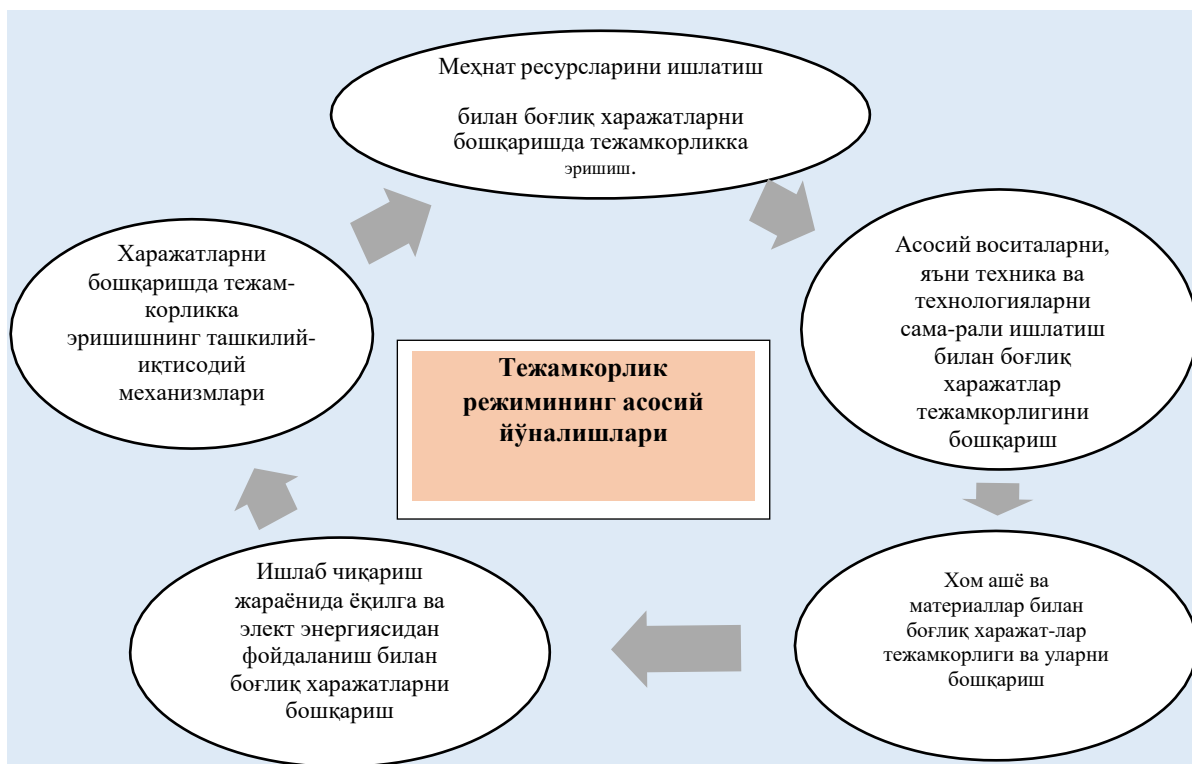
Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28-декабрдаги ва 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга қилган Мурожаатномасида ҳам мамлакатимизда инновацион иқтисоднинг ривожланиши, тежамкорлик тамой-илига амал қилиш бўйича бир қанча вазифаларни белгилаб берди. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрда “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида” ПФ-5544-сонли Фармони, 2018 йил

3 июлдаги “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3832-сон қарори, 2018 йил 21 ноябрда “Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш мақсадида рақамли инфратузилмани янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4022-сонли қарори, 2018 йил 13 декабрда “Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарувида рақамли иқтисодиёт, электрон ҳукумат ҳамда ахборот тизимларини жорий этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонларини эълон қилинди. Мазкур фармонлар, қарорлар ва улар юзасидан қабул қилинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар хизмат кўрсатиш соҳасини инновацион ривожлантиришда ва тежамкорлик асосида самарадорлигини оширишда мамлакатимизда ўта долзарб масалалардан бирига айланган. Шу жиҳатдан мазкур мақола долзарб масалаларнинг ечимларига бағишланган, деб баҳолаш мумкин.

Иқтисодиётни самарали ривожлантириш ва унинг тежамкорлигини такомиллаштиришга қаратилган илмий-назарий ва услубий тадқиқотлар билан жаҳон олимлари, МДХ ва мамлакатимиз олимлари ҳам шуғулланиб келмоқдалар. Хорижий

олимлардан Г.А.Аванесева, А.Я.Басс, А.Б.Балаева, В.Э.Гордин, В.В.Павлинко, И.А.Скрынникова, С.Н.Диянова, М.А.Морозов Т.А.Бурменк, Л.Демидово, Е.Н.Валединская, Ж.А.Раманович, кабларнинг ишларида тадқиқ қилинган. Хизмат кўрсатиш соҳаси ва ушбу соҳани иқтисодийни модернизациялаш, диверсифицициялаш ва инновацион ривожлантириш шароитидаги муаммолар билан А.В.Вахобов, М.Э.Пўлатов, К.Б.Ўразов, Ш.Х.Хажикабиев, Н.Х.Жумаев, М.С.Қосимова, А.Н.Самадов, Б.Рўзметов, О.Муртазаев, Б.А.Абдукаримов, М.Қ.Пардаев, М.М.Мухаммедов, Ж.Р.Зайналов, И.С.Тухлиев, Б.И.Исроилов, А.Х.Пардаев, А.С.Солиев, Р.Х.Эргашев, Б.Наврўз-зода, М.Т.Алимова, Қ.Ж.Мирзаев, О.М.Пардаев Д.А.Таджибаева, Р.Ж.Қурбонова каби² мамлакатимиз иқтисодчи олимлари илмий ишларида ёритиб берилган. Аммо, ушбу муаллифлар ишларида хизмат кўрсатиш соҳасини инновацион ривожлантиришда алоҳида тежамкорликка амал қилиш масалалари атрофлича ўрганилмаган. Ушбу ҳолат мазкур тадқиқотнинг долзарблигини ифодалаш билан бирга, унинг мақсади ва вазифаларини аниқлаш имконини ҳам беради.

Инновацион иқтисодий шароитида корхонада ҳам ашё ва материаллар билан боғлиқ харажатлар самарадорлигини бошқаришда бугунги кун талабидан келиб чиқиб, тегишли тавсияларни ишлаб чиқиш жараёнида методологик асос сифатида мантиқий таҳлил, сабаб ва оқибат, анализ ва синтез, индукция ва дедукция усулларидан фойдаланиган. Шунингдек ишдаги асосий масалалар ва уларнинг йўналишлари амалий маълумотларни қўллаган ҳолда мантиқий таҳлил усулларини қўллаб тегишли бошқарув қарорларини қабул қилиш йўллари ёритилган.

1- расм. Корхоналарда ишлаб чиқариш харажатларини бошқаришда тежамкорлик режимининг асосий йўналишлари

Инновацион иқтисодий ривожланаётган шароитида корхонада харажатларни бошқаришнинг аҳамияти, самарадорликни оширишга қаратилганлиги билан муҳимдир. Бунга эришиш учун эса, тежамкорлик режимига амал қилиш лозим бўлади. Бунинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат. Бу қуйидаги расмда ўз ифодасини топган (1-расм).

Мазкур расмда корхоналарда ишлаб чиқариш харажатларни бошқаришда тежамкорликнинг асосий йўналишлари қараб кўрсатиб берилган. Уларнинг ҳар бирига қисқача тўхталадиган бўлсак, булар қуйидагилардан иборат.

Биринчидан, меҳнат ресурсларини ишлатиш билан боғлиқ харажатларни бошқаришда тежамкорликка эришиш. Бунда меҳнат харажатларига иш кучининг тежамкорлиги, иш вақтининг тежамкорлиги ва иш ҳақи ва уни рағбатлантириш билан боғлиқ харажатларнинг тежамкорлиги киради.

Иккинчидан, асосий воситаларни, яъни техника ва технологияларни самарали ишлатиш билан боғлиқ харажатлар тежамкорлигини бошқариш масаласи ҳам муҳим йўналиш бўлиб ҳисобланади.

Учинчидан, хом ашё ва материаллар билан боғлиқ харажатлар тежамкорлиги ва уларни бошқариш масалалари ҳам муҳим йўналишлардан бири сифатида эътироф этиш мумкин. Бунда саноат, қишлоқ хўжалиги, қурилиш, хизмат кўрсатиш каби соҳалар борки, уларнинг барчасида харажатлар тежамкорлигини бошқариш масаласи ҳам ўзига хос ёндошувни талаб қилади.

Тўртинчидан, ишлаб чиқариш жараёнида ёқилга ва элект энергиясидан фойдаланиш билан боғлиқ харажатларни бошқариш ва шу жараёнда унинг тежамкорлигини таъминлаш ҳам бугунги кунда ҳам катта муаммоларни пайдо қилиши мумкин. Ушбу муаммоларнинг ечимлари ҳам ушбу йўналишдаги харажатларни тўғри бошқаришни тақозо қилади.

Бешинчидан, харажатларни бошқаришда тежамкорликка эришишнинг муҳим йўналишларидан бири, уларни сарфлашда ишлатиладиган ташкилий-иқтисодий механизмни такомиллаштириш билан боғлиқ. Бу ерда масаланинг кўлами жуда катта. Биз уларнинг харажатлар нуқтаи назаридан, айримларигагина тўхталишни мақсад қилиб олганмиз. Меҳнат ресурслари билан боғлиқ харажатларни ошқариш. Ушбу харажатларни тежашнинг пировар мақсади, шу ерда меҳнат қилаётган ходимларнинг меҳнат унумдорлигини оширишда намоён бўлади. Шу туфайли меҳнат билан боғлиқ харажатларни бошқаришда масалани шу корхонада меҳнат унумдорлигини аниқлашдан ва унинг ўзгаришини ўрганишдан бошлаш мақсадга мувофиқ.

Бунинг учун меҳнат унумдорлиги (M_y) кўрсаткичини аниқлаб олиш лозим бўлади. Ушбу кўрсаткични аниқлаш учун сотилган маҳсулот ҳажмини (C_m) ходимларнинг ўртача сонига (X_d) бўлиш кифоя.

Бунинг учун қуйидаги формуладан фойдаланилади:

$$M_y = X_d / C_m$$

Ушбу кўрсаткич биз таҳлил қилган корхонада 2015-2019 йиллар давомида қуйидагича бўлган (1-жадвал). Мазкур жадвал маълумотларидан ҳам кўришиб турибдики, таҳлил қилинаётган корхонанинг сотилган маҳсулот ҳажми 2015-2019 йиллар давомида 123,5 % ўсишга эришган. Аммо шу даврда корхонада банд бўлган ходимлар сони 107,2 % ўсган. Бу мазкур корхонада меҳнат унумдорлигининг ўсишига олиб келган. Шу давр мобайнида ушбу кўрсаткичнинг миқдори 109,6 % ўсишга эришилган. Бундан кўришиб турибдики, корхонада банд бўлган ходимларга нисбатан солган маҳсулот ўсишининг юқорилиги меҳнат унумдорлигининг ходимлар сонига нисбатан юқорилигини таъминлаган. Меҳнатнинг қанчалик тежалганлигини билиш учун ҳар бир миллиард сўм сотилган маҳсулотга тўғри келадиган ходимлар сонинг (M_t) динамикасини ўрганиш мақсадга мувофиқ. Бунинг учун корхонада банд бўлган ходимлар сонини (X_d) сотилган маҳсулот ҳажмига (C_m) бўлинади. Бу қуйидагича ҳисобланади:

$$X_d = M_y / C_m$$

Ушбу формулага асосан неча фоиз меҳнат сарфи тежалганлигини ҳам аниқлаш мумкин. Бунинг учун ҳар бир миллиард сўм сотилган маҳсулотга тўғри келадиган ходимлар сонинг ҳақиқий миқдорини (M_{t_x}) 100,0 га кўпайтириб, ўша кўрсаткичнинг асос йилидаги миқдорига ($M_{t_{ac}}$) бўлинади. Чикқан натижани 100,0 дан айрилади.

1-жадвал

**«AFROSIYOB JEANS» МЧЖда 2015-2019 йилларда меҳнат
унумдорлиги ўзгаришининг ҳисоб-китоби**